

МАРЧУК

Ульяна Олександрівна

Lyan4uk@gmail.com

РОМАНЧУК

Анжеліка Андріївна

Lika_18-08@mail.ru

УДК 657.633:65.014.1

ФУНКЦІЇ КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

FUNCTIONS OF CONTROL IN THE SYSTEM OF MANAGEMENT AN ENTERPRISE

аспірант
Вінницького аграрного
національного
університету

студентка
Вінницький національний
аграрний університет

Досліджено та проаналізовано основні погляди вчених на функцію контролю як головну складову ефективного управління підприємством. Розглянуто основні види дисфункцій контролю, які найчастіше зустрічаються на практиці.

Исследованы и проанализированы основные взгляды ученых относительно функций контроля как главной составляющей эффективного управления предприятием. Рассмотрены основные виды дисфункций контроля, которые чаще всего встречаются на практике.

Investigated and analyzed the basic views of scientists of the functions of control as the main component of effective management at the enterprise. The basic types of control dysfunctions that are often encountered in practice are considered.

Ключові слова: внутрішній контроль, функція, контроль, управління підприємством.

Ключевые слова: внутренний контроль, функция, контроль, управление предприятием.

Key words: internal control, function, control, management an enterprise.

ВСТУП

Для успішного функціонування підприємства, підвищення рівня рентабельності, збереження та збагачення його активів необхідний налагоджений механізм управління, найважливішим елементом якого є повсякденний внутрішній контроль.

Внутрішній контроль складає певну організовану систему дій, яка цілісно пов'язана із управлінням, за допомогою функцій контролю завчасно попереджає, першою сигналізує про загрози та є механізмом самооборони й ефективним інструментом удосконалення всієї фінансово-господарської діяльності підприємства.

Для правильного розуміння змісту внутрішнього контролю, його функцій і використання в системі управління суб'єктами господарської діяльності важливе значення має науково-обґрунтована класифікація контролю. Сьогодні питання класифікації контролю вимагає уточнення та приведення її у відповідність до потреб сучасного підприємства. У своїх працях функції контролю досліджували такі науковці, як: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Дікань, В.Ф. Журко, М. Клімас, Я. Марецькі, М.В. Мельник, Л.К. Сук, Б.Ф. Усач та інші.

МЕТА РОБОТИ полягає у вивченні класифікаційних ознак функцій контролю різними авторами та розкритті їх, як головної складової ефективного управління підприємством.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічними й інформаційними джерелами статті є наукові праці, матеріали періодичних видань. Під час дослідження функцій контролю було використано методи аналізу, порівняння й узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

В українському тлумачному словнику функція визначається як явище, яке залежить від іншого явища та є формою його виявлення та змінюється відповідно до його змін [10, с. 707].

Функції контролю – це виявлення фактичного стану справ, зіставлення вивченої діяльності, проведення заходів для усунення виявлених порушень [5, с. 329].

Дослідженню функцій контролю присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних учених. Деякі автори поділяють функції контролю на загальні, або головні (такі, що відображають зміст самого процесу контролю) і специфічні (такі, що відображають перевірку різних об'єктів). Загальні та специфічні функції контролю взаємопов'язані: загальні не можуть здійснюватися самі по собі, без взаємозв'язку з яким-небудь об'єктом управління, а будь-яка специфічна функція контролю якого-небудь об'єкта може бути здійснена тільки за допомогою загальних функцій.

Класифікаційна ознака функцій контролю польського науковця С. Калюжного пов'язана зі ступенем самостійності вхідних в об'єднання ознак і їх структур. Усі струк-

тури функції за такою ознакою він розділив на 6 основних груп: сигнальну, коригувальну, надихаючу, профілактичну, інструктивну, дидактично-виховну. Ця класифікація покладена в основу функцій контролю Мечислава Клімаса (Mieczysław Klimas) [15, с. 274], який виділяє такі функції:

1. Охоронна (профілактична) полягає в забезпеченні того, щоб не зменшувалася результативність діяльності підприємства, що виражається в матеріальних збитках (наприклад, погана якість продукції) і нематеріальних (наприклад, неправильне використання кадрів).

2. Креативна (надихаюча) здійснюється через спонукання й ініціювання операцій, які забезпечують зростання реального функціонування фірми.

Виділення цих двох головних функцій контролю має практичне значення, особливо для визначення сфер діяльності основних видів контролю, тобто функціонального й інституційного контролю, про які, на жаль, українські науковці не згадують [14, с. 212].

Хмельницький В.А. [13] зазначає, що контроль на всіх без винятку підприємствах має виконувати 6 функцій: спостереження; виявлення порушень і відхилень; попередження небажаних наслідків відхилень; профілактика порушень і відхилень; контроль виконання; спонукальну функцію.

Проведені дослідження дали можливість виокремити різні погляди та думки стосовно різновидів функцій контролю (табл. 1.).

Таблиця 1

Погляди вчених на функції контролю*

Функції контролю	Бутинець Т.А.	Горбатова Є.Ф.	Дікань Л.В.	Калужний С.	Клімас М.	Лапунін Н.В., Подольський В.І.	Макоєв О.С.	Марецькі Я.	Попко Т.М.	Сук Л.К.	Хмельницький В.А.	Разом
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
Інформаційна		+	+	+				+	+	+		6
Профілактична	+	+	+	+				+	+	+	+	8
Інструктивна		+	+	+				+				4
Мобілізуюча									+	+		2
Стимулююча								+				1
Попереджувальна							+				+	2
Регулююча							+					1
Оціночна-аналітична							+					1
Організаційна						+						1
Систематизаційна						+						1
Координаційна						+						1
Розпорядницька						+						1
Виховна									+			1
Надихаюча				+								1
Дидактично-виховна				+								1
Охоронна	+			+	+							3
Креативна					+							2
Спостереження	+										+	2
Спонукальна	+										+	2
Виявлення відхилень	+										+	2
Контроль виконання	+										+	2

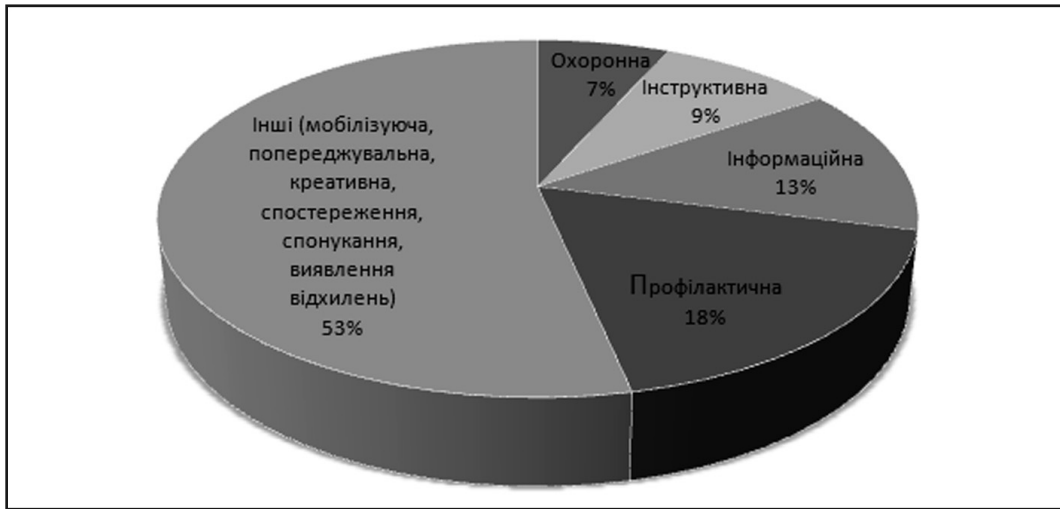
*Власна розробка авторів

Проаналізувавши табл. 1 робимо висновок, що більшість авторів поділяють функції контролю на інформаційну, профілактичну, інструктивну та охоронну.

Оцінку поглядів класифікації функцій контролю наглядно зобразимо на рис. 1.

Дослідивши класифікацію функції контролю в розрізі

проведених досліджень на рис. 1., можна зробити висновок, що більшість авторів (18%) виділяють профілактичну функцію як головну, ще 13% авторів пропонують інформаційну функцію, 9% – інструктивну і лише 7% схиляються до охоронної функції контролю, а інші 17 функцій контролю, які виділені одним або двома авторами, складають 53%.

Рис. 1. Класифікація функцій контролю у розрізі проведених досліджень

Провівши дослідження найбільш уживаної класифікації функцій контролю, розглянемо детально кожну з них:

1. Інформаційна – забезпечення власника, керівництва підприємства достовірною інформацією для прийняття управлінських рішень.

2. Профілактична – інструмент суб'єктів контролю для запобігання вчинення неправомірних дій шляхом впливу на поведінку людей, особливо тих, які відповідають за певні сфери функціонування підприємства, збереження майна, його ефективного використання, недопущення втрат.

3. Інструктивна – рекомендація як ліквідувати відхилення та підказка з питань контролю.

4. Охоронна – повернення (відновлення) запланованого стану об'єкта [19].

Потрібно підкреслити, що сфера й характер вищезазваних функцій не залежать від моменту та мети проведення контролю. Предметом контролю можуть бути однаковою мірою плановані (оцінка реальності, вірогідних загроз), поточні й минулі господарські явища. Контроль практично є такою функцією, яка присутня в усіх загальних і специфічних функціях управління. Його здійснюють шляхом:

- а) порівняння в часі;
- б) внутрішньогалузевих порівнянь;
- в) порівнянь запланованих показників із результатами.

Порівняння в часі здійснюється зіставленням результатів у попередньо встановленому часовому періоді (щоденно, щомісячно, щоквартально, за півроку). Внутрішньогалузеве порівняння охоплює зіставлення результатів із показниками інших підприємств, які працюють у даній галузі. Третій вид порівнянь дає можливість встановити розміри відхилень. На основі оцінки аналізу відхилень можна провести коригувальні дії.

Важливим етапом контролю є встановлення величини і пропорції позитивних і негативних відхилень для ухвалення найбільш ефективних управлінських рішень. Але, на жаль, практиці контролю відоме таке поняття, як дисфункція контролю. Так називають функцію, що на прак-

тиці не застосовується, тобто практично не відбувається, функція вважається втраченою. До дисфункцій контролю, які найчастіше зустрічаються на практиці, можна віднести: невідповідність контрольних дій, інфляцію та атрофію контролю.

Невідповідність контрольних дій – це різного роду спотворення контрольних дій, результати яких не відповідають очікуванню. Основною рисою такої дисфункції є занадто великий або занадто малий акцент саме на фазі організації контрольної діяльності.

Інфляція контролю є неминучим результатом посилення контрольних дій, які паралізують виконавчу систему, і виникає ситуація, коли кількість та обсяг контролю перешкоджають нормальному функціонуванню об'єкта контролю, надмірно навантажуючи керівника й виконавців.

Атрофія контролю – це явище, яке виникає у зв'язку з недооцінкою контрольних функцій апаратом управління. Ігнорування функцій контролю призводить до зниження мотивації суб'єктів контролю, знеохочує їх сумлінно інформувати про відхилення діяльності від критерію, оскільки ця інформація належним чином не використовується тими, хто ухвалює рішення. Водночас, у адміністрації чи у власника складається враження про непотрібність формально-зобов'язуючих принципів для відповідних посадовців [3, с. 25].

Контроль має своє самостійне місце в системі форм господарювання, тому його необхідно розглядати як специфічну економічну форму, яка має своє соціальне призначення та відповідні функції.

ВИСНОВКИ

Сучасні умови господарювання вітчизняних підприємств потребують зміни застарілих підходів до всіх функцій управління. Система контролю на більшості підприємств практично не виконує попереджувально-профілактичної функції, а здебільшого констатує наявні порушення. З проведеного дослідження можна дійти висновку, що контроль виконує інформаційну, профілактичну, інструктивну та охоронну функції, які забезпечують підприємство інформацією про його фактичний стан,

ефективність управлінських рішень, виявлені відхилення від установлених критеріїв та сформувані шляхи усунення негативних ситуацій і попередження недоліків у фінансово-господарській діяльності.

Література:

1. Бардаш С.В. Контроль діяльності суб'єктів господарювання: гіпотези та версії порушень: монографія / С.В. Бардаш. – К.: Київ.нац. торг.-економ. ун-т, 2008. – 312 с.
2. Білуха М.Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту: [підручник] / М.Т. Білуха. – К.: ПП «Влад і Влада», 1994. – 364 с.
3. Бутинець Т.А. Виміри функцій і завдань суб'єктів господарського контролю / Т.А. Бутинець // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Ч. 1. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – № 1 (59). – С. 22–27.
4. Бондаренко Н.О. Аудит суб'єктів підприємницької діяльності: [навчальний посібник] / Н.О. Бондаренко, В.Д. Понікаров, С.М. Попова. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 300 с.
5. Горбатова Є.Ф. Контроль і ревізія: [навч.-практ. посібник] / Є.Ф. Горбатова. – Сімферополь: ДІАІПІ, 2010. – 329 с.
6. Корінько М.Д. Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства: [Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / За ред. к.е.н. проф. М.Д. Корінька – Фастів: Поліфаст, 2006. – 440 с.

7. Кочерин Е.А. Контроль в системе управления социалистическим производством. Вопросы теории и практики / Е.А. Кочерин. – М.: Экономика, 1982. – 216 с.
8. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту: [підручник] / Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча – К.: Каравела, 2009. – 544 с.
9. Максимова В.Ф. Класифікація внутрішнього економічного корпоративного контролю / В.Ф. Максимова // Вісник Львівської комерційної академії. – 2004. – Випуск 16. – С. 316–322.
10. Новий тлумачний словник української мови: у чотирьох томах / [укл. В. Яременко, О. Сліпушко]. – Том 4. – К.: Вид-во «АКОНІТ», 2000. – 941 с.
11. Осипова Ю.М. Экономическая теория на пороге XXI века – 2 / Под ред. Ю.М. Осипова, В.Т. Пуляева, В.Т. Рязанова, Е.С. Зотовой. – М.: Юристъ, 1998. – 768 с.
12. Попов А.З. Контроль, его назначение и способы выполнения / А.З. Попов // Счетоводство. – 1895. – № 15–16. – С. 210–216.
13. Хмельницький В.А. Ревізія і аудит / В.А. Хмельницький. – Минск: Кн. дом, 2005. – 480 с.
14. Kaluzny S. Zarz dzenie, teoria i praktyka, pod red. naukow Andrzeja K. Ko mi ski, Wodzimierza Piotrowski. / S. Kaluzny. – [Wydanie pi te, zmienione]. – Wydawnictwo naukowe PW N, Warszawa, 2009. – 792 s.
15. Klimas M. Elementy kontroli wewn trznej w rachunkowo ci przedsi biorstw / M. Klimas – W-wa: PWE, 1967. – 276 s.

КОНСУЛЬТАЦІЇ

ЯКИМ ЧИНОМ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ПРИВАТНИХ НОТАРІУСІВ?

Роз'яснення надається відповідно до Узагальнюючої податкової консультації, затвердженої Наказом Державної податкової служби України від 24.12.2012 № 1185.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про нотаріат» нотаріус не може займатися підприємницькою або адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або на службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, входити самостійно, через представника або підставних осіб до складу правління чи інших виконавчих органів господарських організацій, кредитно-фінансових установ, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової та творчої, у вільний від роботи час.

У зв'язку цим потрібно визначити перелік витрат приватного нотаріуса, які визначають режим оподаткування. До витрат приватного нотаріуса можуть бути віднесені, зокрема:

- оренда робочого місця нотаріуса, у тому числі його поточний ремонт, обладнання пандусу для під'їзду інвалідів;
- страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса;
- технічне забезпечення діяльності робочого місця нотаріуса та його обслуговування: охоронна та пожежна сигналізація, металеві двері або металеві ролети, вогнестійкий сейф тощо;
- програмне забезпечення, користування електронною базою законодавства;
- встановлення, обслуговування та користування державними та єдиними реєстрами;

- виготовлення печатки, штампів з текстами посвідчувальних написів;

- витрати на придбання спеціальних бланків нотаріальних документів та ведення реєстрів для реєстрації нотаріальних дій, книг, журналів реєстрації (обліку), передбачених номенклатурою;

- витрати на придбання канцелярського приладдя (картонажі, архівні папки, твердий картон, канцелярський папір, технічні засоби для прошивання документів тощо);

- витрати на забезпечення збереження документів нотаріального діловодства;

- проходження підвищення кваліфікації, участь у короткотермінових семінарах, міжнародних семінарах, симпозиумах, науково-практичних конференціях; удосконалення професійної майстерності; навчання в школі молодого нотаріуса; придбання та передплата юридичної літератури (книг, журналів, дисків, програм тощо);

- оплата праці та обов'язкові нарахування на фонд оплати праці помічників, секретарів, стажистів (найманих працівників);

- сплата внесків до Пенсійного фонду України, у тому числі на користь найманих працівників, та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- відкриття рахунків у банках та їх розрахунково-касове обслуговування (депозитні рахунки);

- витрати на поштові та кур'єрські послуги, необхідні для ведення нотаріальної діяльності.

Анна Туманян

Юристконсульт ТОВ "ІКГ"Проект-А"

ao.tumanian@gmail.com